

MEHMET ÂKİF'TE MİLLÎ BİRLİK DÜŞÜNCESİ

Musa BİLGİZ*

ÖZET

Âkif, hayatı boyunca vatanını ve milletini sevmiş ve bu yolda hiçbir fedakârlıktan kaçınmamıştır. O, milletini severken ırk üstünlüğü iddiasında bulunmamıştır. Çünkü İslam'a göre ırk ögesi, insanlara fitrî bir üstünlük sağlamamaktadır. Âkif, milletleri parçalayan ve yok olmaya sürükleyen ırkçılığa şiddetle karşı çıkmış ve onunla mücadele etmiştir. Âkif, milliyetçi ayrılıklar karşısında birliği ve kardeşliği tavsiye etmiştir. Bunun dini ve insani bir zorunluluk olduğunu bütün gücüyle haykırmıştır. Birlik ve beraberliği tavsiyede, Âkif'in dayandığı kaynak dindir. Âkif'e göre din, insanlar arasındaki birliği sağlayan en kuvvetli bağıdır. O, birlik ve beraberlikten uzaklaşmayı Allah'tan uzaklaşmak olarak değerlendirir.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Âkif, Irkçılık, Kur'an, İslam

ABSTRACT

National Unity Thought According to Mehmet Akif

Âkif loved his country and people throughout his life and did not avoid any sacrifice for this purpose. He did not claim racial superiority when loved his nation. Because according to Islam the factor of race does not give people a natural superiority. Âkif objected strongly to the racism that causes nations to be broken into pieces and takes them to be lost and he struggled against it. Âkif recommended unity and brotherhood against nationalist separations. He shouted that this is a religious and humanist necessity with all his strenght. The source Âkif relies on while recommending unity and togetherness is religion. According to Âkif, religion is the strongest string which causes unity among people. He sees that getting away from unity and togetherness is same as getting away from Allah. (God)

Key Words: Mehmet Âkif, Racism, Quran, Islam

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Giriş

Mehmet Âkif, Osmanlı devletinin yıkılmaya yüz tuttuğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuş devresine rastlayan bir dönemde yaşamıştır. Bu zaman kesitinde, aydınlar, devleti yönetenler ve halk, maddi ve manevi arayış içindedir. Fransız devrimi ve onun meydana getirdiği çeşitli düşünce akımları sonrasında, ekonomik, endüstriyel, siyasi ve bilimsel başarılar ortaya çıkmıştır. Bu başarılar, Batı'nın İslam toplumlarını sömürme isteklerini artırmıştır. Bunun sonucu olarak da her taraftan işgal ve saldırılar başlamıştır. Bütün olup bitenler karşısında Doğu toplumları, duruma hazırlıksız yakalanmış ve sonuçta her taraftan esen bir kasırga karşısında perişan bir hale düşmüşlerdir.¹

Mehmet Âkif, Birinci Dünya ve İstiklal Savaşı esnasında bütün Anadolu ve Rumeli'yi gezmiştir. Bunun nedeni, işgalden başka hiçbir şey düşünmeyen düşmanlara karşı Müslüman kitleyi ayaklandırmaktır. Âkif, bunun için bilhassa Milli mücadele öncesinde İstanbul'da, Millî Mücadele esnasında ise, Anadolu'nun muhtelif şehirlerinde camilerde hitap ettiği halkı savaşa davet etmiştir. İstiklal Savaşı'nda, pek çok Batıcı aydının aksine, cepheden cepheye, camiden camiye koşup canları ve ruhları diriltten konuşmalarda bulunmuştur. Bu yönüyle Âkif, tufana yakalanmış bahtsız bir toplumu gemisine çağırarak onların kurtuluşu için durmadan çırpınan ve bu konuda bıkkınlık ve yılgınlığa düşmeyen bir kurtarıcı şahsiyet konumundadır.²

Âkifi dertlendiren umumi hüznün, sadece kendi tarihinden, milletinden, medeniyet ve değerlerinden yükselen ıstırap, çöküntü, ümitsizlik ve perişanlık değildir. O, bütün İslam milletlerinin ve diğer mazlum halkların maruz kaldığı insafsız istismar, sömürü, zulüm, talan ve yıkım faciasına karşı koyma çabası içindedir. Bu nedenlerden ötürü toplumu bilinçlendirmenin insanî bir görev olduğunun bilinciyle hareket eder. Bu anlamda Âkif, yalnızca bir ülkenin sesi değil, bir kıtanın hatta kıtaların sesidir. Bu samimi, gayretli, fedakâr, çalışkan şahsiyete kulaklarımızı ve gönlümüzü açık bulundurmazsak hata ve problemlerimizin hem sonu gelmez ve hem de sebep ve çözümlerini göremeyiz.³ Âkif'in bu niteliklerinden dolayı, emperyalizmin taraftarları ve fikir babaları, o'na ve o'nun gibi düşünenlere düşmanlık etmekten hiçbir zaman geri durmazlar. Âkif ve sevenleri, emperyalist güçler ve onların taraftarlarıncada daima birincil düşman olarak görülmüşlerdir.

¹ Okay, M. Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul "Mehmet Akif Ersoy", *İslam Ansiklopedisi*, TDV, 28 / 434

² Meriç, Cemil, *Kültürden İrfana*, İnsan Yayınları, İstanbul, 1986, s. 223

³ Okay, M. Orhan - Düzdağ, M. Ertuğrul, c. 28 / 434-436

1-Âkif'te Din ve Millet Şuuru

İslam'ın hükümleri fertler arasında birliği sağlamak amacını taşır. Osmanlı sınırları içinde yaşayan Arnavut, Boşnak, Arap ve Türklerin aralarındaki bağ "din"dir. Bu milletler, din bağıyla yüzyıllarca kardeşçe yaşamışlardır. Âkif'e göre bugün bu bağ gevşemiş, Müslümanlar birbirini tanımaz ve sevmez hale gelmişlerdir. Birbirlerini, yabancıların tanıttığı kadarıyla tanımaktadır. Yabancılar ise bu tanıtımı, kendi menfaatlerine olacak şekilde yapmaktadırlar. Yani Müslümanları, birbirlerine düşman olacak şekilde tanıtmaktadırlar. Tabii ki bu, büyük bir zillettir. Cehaletimiz, tembelliğimiz Müslümanları çöküş noktasına getirmiştir.⁴

Sırat-ı Müstakim dergisi mensupları aydınlar, Mehmet Âkif ve arkadaşları neşriyatlarının ilk yıllarında, bir kültür harekâtı olarak Türkçülük akımını, Müslüman Türkleri uyandırmaya çalışırken pek tabii olarak desteklemişlerdi... Fakat Türkçülük hareketlerinin kısa bir zaman sonra siyasi bir şekle bürünmesi üzerine Âkif ve arkadaşları buna karşı çıkmışlardır: Çünkü böyle bir akımı, Osmanlı vatanında bulunan ve Türk olmayan diğer toplulukların ayrılmasına sebep olacağı için tehlikeli görmüşlerdir.⁵

"Milliyet en kısa ifadesiyle tarih ve toprak şuurudur."⁶ Milliyetçilik ise, millet hayatını oluşturan bütün değerlerin, temellerin, millete hayat katan bütün kaynakların, vatanın, tarihin, dilin ve dinin herhangi bir yeniliğe feda ve terk edilmemesidir. Binaenaleyh, Mehmet Âkif'in milliyetçiliğini, tarih ve toprak şuurundan ayırmak mümkün değildir. O, tarih, mazi, mefahir ve ecdat duygusunu bütünüyle ruh yapısına katmıştır. O, dinle ilgisi olmayan bir milliyetçilik anlayışına şiddetle karşıdır.⁷ O'nun milliyetçiliğini dindarlığından, dindarlığını da milliyetçiliğinden ayırmak mümkün değildir. Âkif'te din ve millet, ayrılmaz bir terkip oluşturmaktadır.

Âkif, samimi ve şuurlu bir Müslüman olması yanında, en başta vicdanın bekçisi olan dinin ve onun yanı sıra tarihin, vatanın, ahlakın, örflerin, mefahirin hiçbirisini feda etmeyen tam bir milliyetçi ve muhafazakârdır. "Âkif, millet anlayışında ırk gibi kaba, maddi bir unsura yer vermemekte, millet kuran manevi unsurlardan dine büyük önem vermektedir... O, "ahlakçı milliyetçidir."⁸ Âkif,

⁴ *Sebilü'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 231-49, s. 390-392.

⁵ Düzdağ, Ertuğrul, *Mehmet Akif Ersoy Hakkında Araştırmalar 1*, İFAV. Yay., İst. 1987., s.73.

⁶ Topçu, Nurettin, *Mehmet Akif*, Dergah Yay., İst., 1998, s.38

⁷ Timurtaş, Faruk Kadri, *Mehmet Akif ve Cemiyetimiz*, Kültür ve Turizm Bak.,Yay., Ank., 1987, s.53;

Kabaklı, Ahmet, *Mehmet Akif*, Türk Edebiyat Vakfı Yay., İst., 1984, s. 67

⁸ Kabaklı, s. 43, 52

milletleri parçalayan ve yok olmaya sürükleyen ırkçılığa şiddetle karşı çıkmış ve hayatı boyunca onunla mücadele etmiştir. *Safahat'ın* altıncı kitabı olan Asım'da, "ahlakçı milliyetçi" bir gencin nasıl olması gerektiğini görmekteyiz. Âkif, sadece bir ideal adamı değil; gerçeğin, samimiyetin adamıdır. O, Asım'da Müslüman gencinin nasıl olması gerektiğini tasvir ederken, kendisi bundan bigâne kalmamıştır. Tasvir ettiği "ahlakçı milliyetçi gençlik" gibi yaşamıştır. Onun bu vatan ve millet sevgisini, "ahlakçı milliyetçi" düşünce ve tavırlarını, Kurtuluş Savaşı hitabelerinde ve vaazlarında da görmekteyiz.

2- Âkif ve Milli Birlik

Âkif, içtimai hastalıklardan en bariz olanının, Müslümanların dost ve düşmanını tanımamaları ve "feraset"ten yoksun olmaları olarak belirtir. O, menfaatini, arzu, istek ve tutkularını "ilah" edinen (Furkan, 25/43; Casiye, 45/23), Müslümanları içten yıkmağa kasteden riyakâr ve dalkavuklara karşı inananların sürekli bir basiret ve uyanıklık halinde olmalarını canı gönülden arzular ve bu uğurda bütün çabasını gösterir. Âkif'in inanç dünyasında, İslam'ın emirlerinin ilâhî olduğuna, şüphesiz doğru olduklarına inanmak yetmiyor, bunlara sarılmak ve bunların gösterdiği yoldan sapmamak da gerekiyor. İsyan, tuğyan, cehâlet, tembellik, sefahat ve nifak milletleri mutlaka izmihlale sürükler. Bu davranışlar, ister imansızlık yüzünden olsun, isterse inanıldığı halde amele karşı isteksiz davranmaktan olsun, aynı olumsuz sonucu hazırlar.⁹

Âkif'in üzerinde en çok durduğu konulardan ve dikkat çektiği tehlikelerden biri de hiç şüphesiz kavmiyet yani ırkçılık davasıdır. İrkçilik, İslam dışı inanç ve değerler toplamı olan cahiliyenin temel esaslarından biridir. Daha sonraları ise bu esas, Batı'nın, Müslümanları parçalamak için kullandığı zehirli hançerlerden biri olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti, bu zehirli hançerin bağına saplanmasıyla yıkılmaya parçalanmaya başlamıştır. Hâlbuki Kur'an'a göre, insanların köklere, kabilelere ayrılmasının sebebi; tanışmaları ve neseplerin birbirine karışmaması içindir. Yoksa atalarla öğünmek için değildir. Kur'an, milletleri birbirine düşman ettiği ve yıktığı için ırkçılık davasını şiddetle reddetmiştir. "*Ey insanlar! Biz sizi bir erkek ve kadından yarattık ve sizi kavimler ve kabileler haline getirdik ki birbirinizi tanıyabilesiniz. Şüphesiz Allah katında en üstün olanınız O'na karşı derin bir sorumluluk bilincini taşıyanınızdır*"(Hucurat, 49/13). Kur'an bu ayetle bütün

⁹ *Sebilü'r-Reşâd*, c. 8-1, Sayı: 208-26, s. 493-494.

insanlığın kardeşliğini vurgulamaktadır; ırkların veya toplumların üstünlüğünü değil. “Başka bir deyişle, insanların “kavimler ve kabileler”e dönüşmesi, görünürdeki farklılıklarının ardındaki temel insanî birliği/birlikteliği anlama ve takdir etme eğilimini azaltmayı değil, tersine bu eğilimi arttırmayı amaçlamaktadır.”¹⁰ Peygamberimiz, “Kim insanların en değerlisi olma mutluluğunu yaşamak istiyorsa, o kişi Allah’a karşı takva sahibi olsun”¹¹ buyurarak yücelik ve şerefin Allah’ın emir ve yasalarına tabi olmakla ölçülebileceğini ifade etmektedir. Bir başka hadiste ise, “Ey insanlar, Allah sizden cahiliyet gururunu ve babalarla, soylarla övünmeyi kaldırdı. Gerçekte insanlar iki gruptur: Birinci grup, mü’min, muttaki ve Allah katında değerli olanlar; ikinci grup ise, facir, isyankâr ve Allah katında değersiz olanlardır. Bütün insanlar Âdem’in çocuklarıdır. Âdem ise topraktan yaratılmıştır”¹² buyurarak üstünlüğün, kişinin kendi çabasına bağlı kulluk şuuruna dayalı olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla “Allah katında yüksek derecelere nail olmak isteyenler takvaya sarılmalıdırlar.”¹³

Kalbi ve beyni Kur’an esaslarıyla şekillendiği için Âkif de bu ayrıştırıcı anlayışa bütün gücüyle karşı çıkmıştır. Âkif, Kınalızâde Ali Efendi’den şu alıntıyı yapar: İnsan, peygamber soyundan dahi olsa, asalet davasıyla ortaya çıkmamalıdır. Zira bu davayı ispat edebildiği takdirde bir şey kazanamayacak; çünkü bütün şan ve şeref, muhterem ceddine ait olup kendi yabancı mevkiinde kalacaktır. Asaletini ispat edemediği takdirde ise, yalancı olup çıkacaktır. Şah-ı Nakşibend’e, “Silsile-i nesebiniz nereye varır?” diye sormuşlar: O, “Silsile-i nesebiyle kimse bir yere varamaz” cevabını vermiştir.¹⁴ İslam; kavmiyetçilik, cinsiyetçilik gibi, insanları birbirinden uzaklaştıran, nefret ettiren hususları ortadan kaldırıp, Müslümanları tek bir millet yapmış iken, bazılarımızın kalkıp aynı ülkede yaşayan Müslümanları kavmiyetçilik hissiyle parçalamaya hakkı yoktur. İslam’da ırkçılık olmadığı halde

¹⁰ Esed, Muhammed, *Kur’an Mesajı*, çev., Cahit Koytak-Ahmet Ertürk, İşaret Yay., İst., 1996, III, 1058, dipnot: 16

¹¹ Acluni, İsmail b. Muhammed, *Keşfu’l-Hafa*, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, Beyrut, 1988, 1/312, hadis no: 1007 ; İbn Ebi Dünya, *Mekârimu’l Ahlak*, Abdullah Ebu Bekr el-Kureşi, Mektebetu’l-Kur’an, Kahire, 1411, s. 18

¹² Tirmizi, Tefsir, 49; el-Muttaki, el-Hindi, *Kenzu’l -Ummal*, Müessesetü’r-Risâle, Beyrut, 1989, 1/ 452; hadis no: 1296

¹³ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Eser Kitabevi, İst, 1971, 6/4479

¹⁴ *Sebilu’r-Reşad*, C.8-1, Sayı: 192-11, s. 193-194; Abdulkadiroğlu, Abdülkerim - Abdulkadiroğlu, Nuran, *Mehmed Akif’in Kur’an-ı Kerim’i Tefsiri Mev’ıza ve Hutbeleri*, Diyanet İşleri Başk. Yay., Ank., 1991, s.35; Şengüler, İsmail Hakkı, *Açıklamalı Mehmed Akif Külliyyatı*, Hikmet Neşriyat, İst., 1992, C. 9/61

Müslümanlar, kavmiyetçiliğe sarılırsa din kardeşliği ortadan kalkar ve İslam Toplumu'nun birliği parçalanır.¹⁵

İslam, ırk, renk, dil, bölge ve iklim itibariyle farklı unsurları aynı din altında toplar. Osmanlılar ve diğer İslam ülkeleri, hep ırkçılık tefrikası yüzünden yok oldu. Oysa biz, hâlâ milleti parçalayacak siyasetler peşindeyiz. Biz bu halimizle dünyada zellil, ahirette de Allah'ın huzuruna çıkamayacak mahcubiyete düşmüş oluruz.¹⁶ Bizler yabancıların aramıza atmak istediği nifak, fesat, kavmiyet ve ırk davalarını gayretle büyütme azmi içindeyiz. Oysa hayra ve ümmetin menfaatine karşı çok kayıtsız ve cimri davranıyoruz. Kendi zararına bu derece cömert davrananlara akıl erdirmek çok zor.¹⁷ Eğer Müslüman toplumları birbirine düşman göstermek siyasetinden vazgeçmez; tembellik ve miskinliğin haram olduğunu anlamazsak, dinin cehâletle payidar olmayacağına kalbimizle inanmazsak, bütün gücümüzle düşmandan daha kuvvetli olmaya çalışmazsak, milletlerin oyuncağı, Müslümanların yüzkarası oluruz... Bizler muazzam bir milletiz ki o millet, milleti İslam'dır.¹⁸ ırkçılık davasında bulunmak Müslümanlığa veda etmektir.¹⁹

Âkif, bölünmeye kapı açan tehlikelere karşı uzak duruyordu. Onun en büyük arzusu, İslam bayrağının yükselmesi, Müslümanların silkinip kendine gelmesiydi. Âkif, toplumların değişim çarelerini çok iyi bilmektedir. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de, "*Bir toplum kendi özündeki nitelikleri değiştirmedeği sürece, Allah onların durumunu -ister iyilik, ister kötülük yönünde olsun- değiştirmez*" (Ra'd, 13/11). Allah'ın ilahi sünnetinin yani toplumsal yasalarının işleyişi bu yöndedir. Öyleyse Allah, insanlar hak etmedikleri sürece, onları içlerinde buldukları kötü şartlardan kurtaracak bir 'sahip' göndermeyecektir. İnsanlar ve toplumlar önce kendi kendilerine sahip olmalıdırlar. Âkif, Balkanlarda, Orta Avrupa'da Osmanlı idaresi altındaki kavimlerin başkaldırılarını görmüştür. Âkif'e göre hayatta kalmak isteyen milletlerin birlik ve beraberlikten başka çareleri yoktur. Fertleri birbiriyle kaynaşmış, topyekûn dayanışma içinde sağlam bir bina haline gelmiş milletleri (Saff, 61/4), düşman silâhları bile kolaylıkla deviremez. Konuyla ilgili olarak Efendimiz: de: "*Şüphesiz ki bir mü'minin diğer bir mü'minle olan ilişkisi, birbirine kenetlenerek*

¹⁵ *Sebilu'r-Reşad*, c.8-1, Sayı: 198-16, s. 293-294.

¹⁶ *Sebilu'r-Reşad*,c.9-2, Sayı: 212-30, s. 62-63; konunun şiirsel ifadeleri için bkz., *Safahat*, s.178-179; 205; 461-462.

¹⁷ *Sebilu'r-Reşad*, c.9-2, Sayı: 213-31, s. 81-82.

¹⁸ Konuyla ilgili âyetler için bkz. Bakara, 2/130, 135; Al-i İmran, 3/95; Nisa, 4/125; En'am, 6/161; Nahl, 16/123; Hac, 22/78.

¹⁹ *Sebilu'r-Reşad*, c.9-2, Sayı: 214-32, s.101-102.

*bütünlük oluşturan bir yapı, bina gibidir*²⁰ buyurmaktadır. “Kale, içinden feth olunur” şeklindeki atasözümüz, bu gerçeği çok güzel ifade etmektedir. Tarih boyunca İslam devletlerinin yıkılması, hep aralarında patlak veren ayrılıklar, düşmanlıklar ve parçalanmalar sebebiyledir. Âkif, "muhtelif fırkaları (partileri) olan milletlerin yükselmeye devam ettikleri" şeklindeki muhtemel itiraza, fırka ile tefrika kavramları üzerinde durarak, şu şekilde açıklama getirmektedir: Batılılar, fırkayı tefrika manasında telâkki etmiyorlar... Bizde ise öyle mi, heyhat! Fırkacılık tefrikacılıkta karar kılıyor. Birbirimize düşman kesiliyoruz. Her fırka diğer fırkayı vatanın düşmanı olarak görüyor ve o gözle bakıyor. Maksat, memleketin kurtuluşudur; filân fırka kurtuluşu şu yoldan hareket ederek görmüş, bizim fırka da bu taraftan gitmekte demiyor. İşte bu tefrikalar, hep birbirimize tahammül etmemekten, birbirimizi anlamamaktan ortaya çıktı. Avrupalılar, işgal etmeyi kararlaştırdıkları memleketin halkı arasına önce ayrımcılık, bölücülük sokarlar, senelerce milleti birbiriyle boğuştururlar. Sersem halk bu suretle yorgun düştükten sonra, gelip çullanırlar. Bu gün de işte bize karşı aynı siyaset kullanıldı. Zaten her yerde siyasetleri budur. Hindistan'da, daha önce Endülüs'te, sonraları Cezayir'de, İran'da hep böyle yaptılar. Takip ettikleri siyaset hep aynı siyasettir, hiç değişmez.²¹

Âkif, milliyete dayalı ayrılıkları, Müslümanlığa ters düştüğü gerekçesiyle eleştirir. Ona göre; bütün Müslümanlar hep birlikte, Allah'ın ipine sarılmalıdır. Vatanın bütünlüğü ve bekası için de bu şarttır. Âkif, siyasi ve toplumsal bir konu olan milliyetçi ayrılıkları; dinsel bir bakış açısıyla eleştirir. İrkçılığa dayanan anlayışın, ülke ve milleti nasıl perişan ettiğini manzum ve mensur yazılarının birçoğunda dile getirir:

*“Müslümanlık dini gayet sıkı, gayet sağlam
Bağlamak lazım iken, anlamadım, anlıyamam.
Ayrılık hissi nasıl girdi beyninize,
Fikr-i kavmiyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden müteferrik²² bu kadar akvamı,
Aynı milliyetin altında tutan İslam'ı,
Temelinden yıkacak zelzele, kavmiyettir.
Bunu bir lahza unutmak ebedi haybettir...²³*

²⁰ Buhari, Mesacid, 54, Mezalim, 6, Edeb, 36; Müslim, Birr ve's-Sıla, 45; Tirmizi, Birr ve's-Sıla, 18; Nesai, Zekat, 67; İbn Hibban, *Sahihu İbn Hibban*, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1993, 6/163

²¹ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 230-48, s. 373-376

²² Müteferrik: Çeşitli,

*Arnavutlukla, Araplıkla bu millet yürümez.
Son siyasetse bu! Hiç böyle siyaset yürümez!
Sizi bir aile efradı yaratmış Yaradan;
Kaldırın ayrılık esbabını artık aradan.
Siz bu davada iken yoksa iyazen-billah,²⁴
Ecnebler olacak sahibi mülkün nâgâh²⁵...
Bir değil mahvedilen devlet-i islamiyye...
Girdiler aynı siyasetle bütün makbereye.²⁶
Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.
Bırakın eski hükûmetleri meydandakiler
Yetişir, şöyle bakıp ibret alan varsa eğer.
İşte Fas, işte Tunus, işte Cezayir, gitti!
İşte İran'ı da taksim ediyorlar şimdi. ”²⁷*

Âkif, “Çeşitli ırkları bir arada tutan İslam milliyetidir” der. Bunu temelinden yıkan ise ırkçılıktır. Ama millet bu durumu görmemekte ve hatalı siyasetle, İslam ülkeleri dağılmaktadır. Âkif'e göre içimizde millete bu ayrılık tohumlarını eken, o gün çeşitli isimlerle çıkan bazı gazetelerdir. Millet ise bir şekilde bu tohumları yeşertmektedir:

*“Hani milliyetin İslam idi. – Kavmiyet ne!
Sarılıp sımsıkı dursaydın a milliyetine
Arnavutluk ne demek, var mı şeriatı yeri
Küfr olur başka değil, kavmini sürmek ileri
Arap'ın Türk'e, Laz'ın Çerkez'e yahut Kürd'e
Acem'in Çinli'ye, rüçhanı²⁸ mı varmış nerde?
Müslümanlık'ta “anâsır” mı olurmuş ne gezer
Fikr-i milliyeti tel'in ediyor Peygamber
En büyük düşmanıdır ruh-i Nebi tefrikanın²⁹*

²³ Haybet: Mahrumiyet

²⁴ İyazen-billah: Allah'a sığınma

²⁵ Nagah: Ansızın

²⁶ Makbereye: Mezarlığa

²⁷ Ersoy, Mehmet Akif, Safahat, Haz: M. Ertuğrul Düzdağ, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1987, s. 163-164

²⁸ Rüchan: Üstünlük

²⁹ Tefrika: Bölücülük, ayrımcılık

*Adı batsın onu İslam'a sokan kaltabanın*³⁰

Âkif, bu ifadelerle Müslümanlar arasında kurulan kardeşlik bağının, diğer tüm dünyevî ve ırkî bağların üstünde olduğunu dile getirmektedir. Çünkü İslam, her konuda olduğu gibi bu konuda da adalete dayalı bir yol ortaya koymaktadır: “Sizden hiçbiriniz kendisi için sevdiğini Müslüman kardeşi için de sevmedikçe iman etmiş sayılamaz.”³¹ Âkif'in eserlerinde geçen millet ve ırk ifadeleri, ortak dine sahip olan bir toplumun ifadesidir. Âkif, sadece kavmiyetçiliği değil fırkacılığı da eleştirir.

“Nedir bu tefrika; yâhû! Utanmıyor musunuz?

*Geçen fecâyî'e*³² *hâlâ inanmıyor musunuz?*

Gömülmek istemeyenler boyunca hüsrâna;

*Nifâkı gömmeli artık mezâr-ı nisyâna.*³³

Unuttunuz mu ne korkunç edepsiz olduğunuzu?

Eşip de geçmişi hortlatmayın şu mel'ûnu!...

Ki dinlemezseniz elbette mahvolur millet:

Sizin felâketiniz: Târumâr olan «vahdet».

Eğer yürekleriniz aynı hisle çarparsa;

Eğer o his gibi tek, bir de gâyeniz varsa;

Düşer düşer yine kalkarsınız, emîn olunuz...

Demek ki birliği te'mîn edince kurtuluruz.

*O hâlde vahdete hâil*³⁴ *ne varsa çiğneyiniz...*

Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz?

Ne fırka herzesi lâzım, ne derd-i kavmiyyet;

Bizim diyânete sığmaz sekiz, dokuz millet!...

Huzur-i Hak'ta nasıl toplu durdunuzdu demin?

Günâhtır, etmeyin artık, ayıptır, eylemeyin!

*Şu ihtirâsa*³⁵ *uyup az mı verdiniz kurban?*

*Şikâk*³⁶ *için mi eder, sâde, kalbiniz daraban*³⁷?

Neden uhuvvetiniz böyle münhasır namaza?

³⁰ Ersoy, *Safahat*, s.187; kaltaban: namus duygusundan yoksun olan kişi

³¹ Buhari, İman, 6; Müslim, İmân, 17; Tirmizî, Kıyâme, 59; Nesâî, İmân, 19, 33; İbn-i Mâce, Mukaddime, 9, Cenâiz, 1; Dârimî, İsti'zân, 5, Rikâk, 29.

³² Fecâyî': Bela ve musibetler

³³ Mezar-ı nisyan: Unutulma kabri

³⁴ Hâil: Perde, engel

³⁵ İhtiras: Aç gözlülüğe dayalı şiddetli arzu ve istekler

³⁶ Şikak: Nifak, ayrılık, bölücülük

³⁷ Daraban: Çarpma, vurma, çarpışma

Çıkınca avluya herkes niçin boğaz boğaza?
Ne Müslümanlığıdır, anlamam ki, yaptığımız?
Çıkar yol olmayacak, korkarım, bu saptığınız!...
Gönüller ayrı oluş, sîneler bir olsa bile...
Nifâk alâmeti bunlar, kuzum, tamâmiyle:
Nifâka buğz ediniz hâlisen li-vechillâh³⁸;
Halâs eder sizi ihlâsınızla belki İllâh.
Münâfiğin sonu gelmez, söner sefil ocağı...
Bugün tüterse henüz gelmemiş, demek ki, çağ!/
Nedir ki, verdiği yangınla memleket de biter,
Saçak tutuşmadan evvel basılmamışsa eğer.
Yanında yaş da yanar, çâresiz, yanan kurunun...
Diyor Kitâb-ı İlâhî: «O fitneden korunun,
Ki sâde sizdeki erbâb-ı zulmû istîlâ
Eder de, suçsuz olan kurtulur değil aslâ!...»³⁹
Hesâb edin ne kadar bîgünâhın aktı kanı...
Beş on vatansız için nâra yakmayın vatani!
Hudâ rızâsı için kaldırın nifâkı... Günâh!
Alev saçaklara sarsın mı, yâ ibâdallah?
Sararsa hangimizin hânümânı⁴⁰ kurtulacak?
O bir tutuşmaya görsün, ne od kalır, ne ocak!
Neden beş altı vatansız beş altı kundakçı,
Yığın yığın buluyor arkasında yordakçı?
Niçin hakîr oluyor, sonra, durmayıp öteden,
«Koşun! diyen, bu cehennem henüz kıvılcım iken.»
Ne intibâha⁴¹ çalışmak, ne i'tilâya⁴² emek;
Cihan yıkılsa bizim halk uyanmadan gidecek!
Onun kıyâmı için Sûr'u⁴³ beklemek lâzım!
Bu duygusuzluğa bir çâre yok mu, Allâh'ım?⁴⁴

³⁸ Hâlisen li-vechillâh: Samimiyetle ve Allah rızası için

³⁹ Enfal, 8/25

⁴⁰ Hânümân: Ev, hane, ocak

⁴¹ İntibah: Uyanmak, hakikati ve hakkı anlayıp yanlıştan dönmek

⁴² İ'tila: Yükselmek

⁴³ Sûr: Kıyametin kopuşunu bildiren ses

⁴⁴ Ersoy, Safahat, s. 249-251

Âkif, geçmiş felaketlerden ders alınması gerektiğini söyler. Aksi takdirde bir hüsrân milleti beklemektedir. Âkif, bu kavmiyetçilik düşüncesinden milleti uzaklaştırmak için sözlerine şöyle devam eder:

"Böyle düşmüş müydü, herkes ayrılık sevdasına?

Benzeyip şîrâzesiz⁴⁵ bir mushafın eczâsına"⁴⁶

Âkif, İslam ve Türk dünyasının içler acısı ayrılık manzaralarını gözler önüne serdikten sonra, düşman bizi can damarımızdan yakalayıp pençesinin altına almış, biz hâlâ bir birbirimizle boğuşmanın derdindeyiz, diyerek; kişisel çıkarların ihtirasından kurtulamadığımızı vurgular. Âkif, İslam dünyasının durumunu, bütün organ ve uzuvları parçalanmış canlı bir organizmaya benzetmektedir:

"Fırka, milliyet, lisan namıyla dâim ayrılık.

En samimi kimseler beyninde en ciddi açık...

Müslümanlık bizden evvel böyle zillet görmedi.

Hâlimiz bir inhilâl⁴⁷ etmiş vücûdun hâlidir.⁴⁸

Âkif, üç çeşit ayrılığa dikkat çekmektedir. Bunlar: mezhep, kavmiyet ve dil ayrılıklarıdır. Bu ayrılıklardan Âkif'in en çok üzerinde durduğu konu, hiç şüphesiz ki kavmiyet konusudur:

"Peki! Bizler ne yaptık? Kol kol olduk tarumar olduk...

Nihayet bir denî sadmeyle düştük, hâk-sâr olduk..."⁴⁹

"Sen! Ben! desin efrâd, aradan vahdeti kaldır:

Milletler için işte kıyâmet o zamandır.

Mâzîlere in, mahşer-i edvârı bütün gez:

Kânûn-i İlahî, göreceksin ki, değişmez ..."⁵⁰

"Vahdetten eser yok bir avuç halkın izinde!

Post üstüne ben kavgaların hepsi nihayet

Hâlâ mı boğuşmak? Bu ne gaflet, ne rezalet!

Cem'iyete bir fırka dedik, tefrika çıktı.

Sapsağlam iken milletin erkânını⁵¹ yıktı"⁵²

⁴⁵ Şiraze: Kitap ciltlerinin iki ucuna konulan ve yaprakları muntazam tutan ince şerit

⁴⁶ Ersoy, *Safahat*, s.273

⁴⁷ İnhilâl: Darmadağınık olmuş, parçalanmış

⁴⁸ Ersoy, *Safahat*, s.278

⁴⁹ Ersoy, s.249

⁵⁰ Ersoy, s. 423

⁵¹ Erkân: Direkler, temeller

⁵² Ersoy, s. 424

Âkif, memleketteki milliyetçi ayrımların siyasi ayrılıklardan kaynaklandığını düşünür. Siyasi oyunların ülkenin geleceğini tehdit eder hale geldiğini ve siyasi politikaların milleti parçalara ayırdığına dikkat çekmiştir.⁵³ Osmanlı İmparatorluğu'nun, üç kıtaya hâkim, altı yüz yıllık tarihi olan bir ülke olduğunu, daha sonra ise küçüldüğünü esefle söyler. Osmanlı İmparatorluğu, önce Afrika'dan sonra Avrupa'dan hatta Asya'dan bile çekilip, küçük bir kara parçasına mahkûm olmuştur. Âkif, Osmanlı Devletinin parçalanmaya başladığı günlerde Arnavutluk, Arap, Türk, Kürt kavimlerinin ileri gelenlerini çağırıp onlara kavmiyetçiliğin zararlarını anlattığını söyler.⁵⁴ Birlik çağrısında bulunur. Fakat çeşitli nedenlerle teklifi geri çevrilir. O, fertleri birbirleriyle uğraşan milletlerin, varlıklarını korumak için maddi imkânların tedarikine ne vakit ne de imkân bulabileceklerini söyler. Daha da önemlisi bu milletler manevi kuvvetten düşeceklerdir. Manevi gücünü kaybeden milletin ne büyük bir hüsrana düştüğünü şu cümlelerle ifade eder: Birlikten ayrılan, birbirleriyle uğraşan milletler önce din, metanet, birbirine güvenmek gibi ahlaki meziyetlerden uzak düşer, sonra da servetine, şevketine, istiklaline ebediyen veda eder.⁵⁵

İslam dini birliği emrederken, Müslümanlar ayrılık içinde yaşıyorlarsa, sorun dinde değil, dini anlayamamak ve yaşamamaktır. Âkif'e göre, birbirinden bu kadar kopuk, bu kadar tembel, bu kadar vurdumduymaz bir millet esarete mahkûmdur... Mehmet Âkif, Müslümanların tefrikasının bir nedenini de o günkü hükümetin zayıflığına bağlamıştır.⁵⁶ Âkif, milliyetçi düşüncelerin insanlar tarafından kolaylıkla benimsendiği; insanların bu konuda bağnazca çalıştıkları hâlde, aynı çaba ve gayreti kurtuluşları için nedense göstermediklerine değinerek şöyle der: Ey Müslüman cemaati, Allah için olsun geliniz bu tefrikalara, bu kavmiyet, bu lisan, bu bilmem ne gürültülerine nihayet veriniz. Çünkü tehlike olanca şiddetiyle her taraftan yüz göstermeye başladı. İbret almak için maziye dönüp bakmaya artık ne hacet var, ne de vakit! İyice görüyorsunuz ki bu kanlı dedikodulara, bu sırf dedikodudan çıkan savaşlara, mücadelelere biraz daha devam edecek olursanız siz de, sizinle beraber şu son devlet de evvelkilerin uğradığı kötü akıbete uğrayacak.⁵⁷

⁵³ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 212-30; s.62-63

⁵⁴ *Sebilu'r-Reşad*, c. 15, sayı: 382, s.331-332

⁵⁵ *Sebilu'r-Reşad*, c. 8-1, sayı: 195-13, s.233-234

⁵⁶ Ersoy, s. 423-424

⁵⁷ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 213-31, s. 81-82

*“Demek İslam’ın ancak namı kalmış Müslümanlarda
Bu yüzdenmiş demek hûsrân-ı millî son zamanlarda
Eğer çiğnenmemek isterseler seylâb-ı eyyâma,⁵⁸
Rücû’ etsinler artık Müslümanlar Sadr-ı İslam’a.”⁵⁹*

Âkif'e göre, İslam idealini engelleyen iki mühim düşünce akımı vardır. Birinci ve en önemli olanı, körü körüne Batı hayranlığı ve din aleyhtarlığıdır. İkinci engel ise, kavmiyetçiliktir. Âkif, körü körüne Batıyı taklit edenleri eleştirir. O, Müslümanları, hem İslam'a çağırır, hem de millet ve memleket farkı olmaksızın kuvvetli bir bağ ve dayanışma ruhu ile birbirlerine bağlı kalmalarında ısrar eder. Âkif'in son ümidi, İslam'ın son kalesi olan Anadolu'nun kurtulmasıdır. Anadolu'daki Müslümanlar, eğer ilim ve medeniyette uyanıp, çalışmaya başlarsa, diğer Müslüman ülkelerde de bu uyanışı başlatacaklardır. Böylece ülkeyi düşman işgalinden kurtarıp, hür olarak yaşamayı sağlayacaklardır. Mehmet Âkif, bu düşünce ve gayretleriyle, Müslümanlar arasında kavmiyet farkı gözetmeyen bir İslam birliği idealine sarılıyordu.⁶⁰

Âkif'in toplumcu kişiliği, İslam'daki “cemaat” anlayışıyla birleşip, bütün Müslümanların birlik ve beraberliği idealinin oluşmasını sağlamıştır. Dinî hassasiyetleri bu kadar güçlü bir şair, toplum için yazdığı şiirlerinde ve diğer eserlerinde hep bu birliği oluşturmaya çalışmıştır. Âkif, milliyetçi ayrılıklar karşısında birliği ve kardeşliği tavsiye etmiş, bunun dini ve insani bir zorunluluk olduğunu söz, yazı ve davranışlarıyla ifade etmeye gayret göstermiştir. Birlik ve beraberliği tavsiyede, Âkif'in dayandığı kaynak dindir. Âkif, insanların dünya görüşlerinin, siyasi ve dinî inançlarının birbirinden farklı olabileceğini ama aynı topraklarda yaşıyorlarsa, dini ayrılıklarına rağmen yine de birlik ve beraberlik düşüncesini muhafaza ederek bir arada yaşayabileceklerini hatta yaşamalarının zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Çünkü birlik ve beraberlikten uzaklaşmak, tarih sahnesinden silinmek ve perişan olmaktır. O, ayrılık düşüncesini, dinden çıkmakla eş değer görmektedir. Birlik ve beraberlikten uzaklaşmayı Allah'tan uzaklaşmak olarak gören Âkif, şu mısralarda bu gerçeği dile getirir:

⁵⁸ Seylab-ı eyyam: Günlerin seli, zamanın getirdiği felaketler

⁵⁹ Sadr-ı İslam: İslam'ın başlangıç günleri; Asr-ı Saadet; Ersoy, *Safahat*, s.280.

⁶⁰ Okay, Orhan, *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005, s. 79, 83-84.

"Cihan artık değişmiş, infirâdın⁶¹ var mı imkânı,
 Göçüp ma'mûrelerden⁶² boylasan hattâ beyâbânı?⁶³
 Yaşanmaz böyle tek tek, devr-i hâzır: Devr-i cem'iyyet.
 Gebermek istemezsen, yoksa izmihlâl⁶⁴ için niyyet,
 «Şu vahdet târumâr olsun!» deyip saldırma İslam'a;
 Uzaklaşsan da îmandan, cemâ'atten uzaklaşma.
 İşit, bir hükm-i kat'î var ki istînâfa⁶⁵ yok meydan:
 «Cemâ'atten uzaklaşmak, uzaklaşmaktır Allah'tan.»
 Nedir îman kadar yükselterek bir alçak ilhâd⁶⁶,
 Perîşân eylemek zâten perîşân olmuş âhâd⁶⁷?
 Nasıl yekpâre milletler var etrâfında bir seyret?
 Nasıl tevhîd-i âheng⁶⁸ eyliyorlar, ibret al, ibret!⁶⁹

Âkif'e göre dağılmak, parçalanmak, batıl bir fikri iman derecesine çıkarmak demektir. Bunun yerine, çevredeki birlik ve beraberliği sağlamış milletlerden ders almayı tavsiye eder. Âkif, Bursa'nın işgali sırasında yazdığı "Bülbül" adlı şiirinde, din birliğinin tehlikede olduğunu söyler. Müslümanlar şayet din birliğini dikkate almazlarsa bunun sonucu, başıboşluk, bölünme ve yıkılma olacaktır:

"Asırlar var ki, aydınlık nedir, hiç bilmez âfâkım!
 Tesellîden nasîbim yok, hazân ağlar bahârımda;
 Bugün bir hânümansız⁷⁰ serserîyim öz diyârımda!
 Ne hüsrandır ki: Şark'ın ben vefâsız, kansız evlâdı,
 Serâpâ⁷¹ Garb'a çiğnettim de çıktım hâk-i ecdâdî⁷²!
 Hayâlimden geçerken şimdi, fikrim hercümerc⁷³ oldu,
 Salâhaddîn-i Eyyûbî'lerin, Fâtih'lerin yurdu.
 Ne zillettir ki: Nâkûs⁷⁴ inlesin beyninde Osmân'ın;

61 İnfirad: Tek başına kalma, yalnızlık hali
 62 Ma'mure: İnsanların bulunduğu bayındır yer, şehir, kasaba
 63 Beyâbân: Çöl, imar olunmamış kırsal alan
 64 İzmihlâl: Perişan olmak, yok olmak
 65 İstinâf: Baştan başlamak, yeniden başlama
 66 İlhâd: Dinden çıkma, dinden dönüş
 67 Âhâd: Birlik ve beraberlik
 68 Tevhid-i Ahenk: Birliktelik uyumu
 69 Ersoy, s.417-418
 70 Hânümansız: Evsiz, barksız
 71 Serâpâ: Baştan başa, bir uçtan bir uca.
 72 Hâk-i ecdâd: Ecdat toprağı, vatan toprağı
 73 Hercümerc: Darmadağınık
 74 Nâkûs: Kilise çanı

*Ezan sussun, fezâlardan silinsin yâdı Mevlâ'nın!
 Ne hicrandır ki: En şevketli bir mâzî serâb olsun;
 O kudretler, o satvetler harâb olsun, tûrâb olsun!
 Çökük bir kubbe kalsın ma'bedinden Yıldırım Hân'ın;
 Şenâ'atlerle⁷⁵ çiğnensin muazzam kabri Orhan'ın;
 Ne haybettir ki:⁷⁶ Vahdet-gâhı dînin⁷⁷ devrilip, taş taş,
 Sürünsün şimdi milyonlarca me'vâsız⁷⁸ kalan dindaş!
 Yıkılmış hânümanlar yerde işkenceyle kıvransın;
 Serilmiş gövdeler, binlerce, yüzbinlerce doğransın!
 Dolaşsın, sonra, İslam'ın harem-gâhında⁷⁹ nâ-mahrem...
 Benim hakkım, sus ey bülbül, senin hakkın değil mâtem!⁸⁰*

Âkif, "Ey iman edenler, sizi, size hayat verecek olan şeylere davet ettiği zaman, Allah'a ve Resulüne icabet edin. Bilin ki şüphesiz Allah kişi ile kalbi arasına girer ve siz hakikaten yalnız ona dönüp toplanacaksınız!" (Enfal, 8/24) ayetini tefsir ederken şöyle der: Ey Müslümanlar, bilmiş olunuz ki Müslümanlıkta kavmiyet yoktur. Hz. Peygamber (s.a.v) de, "İrkçılık davasına kalkışan bizden değildir, ırkçılık üzerine savaşa girişen de bizden değildir"⁸¹ buyurarak ırk üstünlüğü iddiasında bulunmanın dinen kabul edilemeyeceğini bildirmektedir. Çünkü insanların farklı ırk ve renklerde yaratılmaları birinin üstün, diğersinin aşağı mertebede olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine, yaratılışın bu çeşitliliği, Allah'ın yücelik ve birliği için birer ayet, belge ve hidayet kaynağıdır.⁸² Âkif, konuyla ilgili ayet ve hadislerden hareket ederek Müslümanları birlik ve beraberliğe çağırmıştır.⁸³

Âkif, memleketteki her türlü ayrılığın sebebinin, İngiliz siyaseti olduğunu söylemektedir. Tüm dünyada yaygın olan bu siyaset, Müslümanları birbirine düşürmektedir. "Böl-parçala-yönet" siyaseti, Hindistan'da başarıyla uygulanmış; Osmanlı Devleti'nde de başlatılmıştır. Bu durum karşısında toplu olarak çalışıp vatani korumayı şu şekilde tavsiye eder: Fırkacılık, kavmiyetçilik... Bu düşüncelerden vazgeçilmeli ve bu düşüncede olanlar artık susmalı. El birliğiyle

⁷⁵ Şenâ'at: Kötülük, alçaklık,

⁷⁶ Haybet: Mahrumiyet

⁷⁷ Vahdet-gâhı din: Din birliğinin sağlandığı ülke, toprak

⁷⁸ Me'va: Sığınılacak, barınılacak mekân

⁷⁹ Harem-gâh: Herkesin girmesine müsaade edilmeyen yer ve mekânlar

⁸⁰ Ersoy, s.436

⁸¹ Müslim, İmare, 53, 54, 57; Ebu Davud, Edeb, 112; el-Muttaki, el-Hindi, 3/916, hadis no: 7657

⁸² Bkz. Fatır, 35/28

⁸³ *Sebilu'r-Reşad*, c. 18, sayı: 465, s. 267-271

bütün vatan müdafaa edilmeli. Bunlar yapılırken de asla ümitsizlik içine düşülmemelidir. Emin olmalıyız ki, canla başla çalışır, ırkçılık ve bölücülük sebeplerini ortadan kaldırma gayretine girersek vatani kurtarıyoruz. Âkif, ayrılıkçı faaliyetleri engelleyip, kavmiyetçilik hislerinden tamamen uzaklaşmamızı ister. Dikkati elden hiçbir zaman bırakmayıp söndürülen bu ateşi tekrar yakacak ufacık bir çıtırtıya bile meydan verilmemelidir. Bu kanaati zerre kadar sarsacak bir harekete, bir söze hiç kimse sebep olmamalıdır. Hususi emeller, hususi içtihatlar sadece sahiplerinin kafasında, kalbinde kalmalıdır. Fertler tarafından o müşterek gayeye karşı gösterilebilecek ufacık bir sapma, son derece muhtaç olduğumuz vahdeti yani milli birliği temelinden sarsmaya yeterlidir.⁸⁴

Mehmet Âkif, ırkçılığın düşmanıdır, çünkü ırkçılık milleti bölen, devleti yıkan, insanları kin ve nefrete sürükleyen, savaşımlara ve katliamlara neden olan bozgunculuk aracıdır. O, şiir, vaaz, makale ve tefsir yazılarının birçoğunda İslam'da ırkçılığın olmadığını ısrarla ve defalarca söyler. İrkçılığın zararını anlamak için Balkan Savaşı'nın kaybedilmesini örnek gösterir ve şöyle der:

“Görmüyor gittiği yanlış yolu, zannım çoğunuz.

Size rehberlik eden haydudu artık kovunuz!

Bunu benden duyunuz, ben ki evet, Arnavud'um...

Başka bir şey diyemem... İşte perişan yurdum!”⁸⁵

“Müslümanlar birbirinin kardeşinden başka bir şey değildir; onun için iki kardeşinizin arasını bulunuz, Allah'tan da korkunuz ki rahmetine nail olabilesiniz” (Hucurat, 49/10). Aralarında dargınlık olan kimseler en aşağı iki kişi olur. İki kişiden oluşan azlığı barıştırmak lâzım olunca, çokluğun arasını bulmak elbette daha ziyade lâzımdır. Çünkü iki adamın bozuşması yüzünden ortaya çıkacak kötülük, hiçbir zaman bir topluluğun diğer birine darılmasından meydana çıkacak bozgunculuğa benzemez. Evet, hakikî Müslümanlar birbirine kardeş nazariyle bakarlar. Zaten aradaki ilişki bu kuvvette olmazsa, Müslümanlık kuru bir ünvandan ibaret demektir. Azıcık dikkat olunursa görülür ki, dinin nerdeyse bütün hükümleri kardeşlik ve birlik esasına dayanmaktadır. Namazlar, haclar, zekâtlar, şehadetler, oruçlar, aynı kıbleye yönelmeler hep Müslümanları birbirine bağlayacak vasıtalarıdır. Âkif'e göre din, insanlar arasındaki birliği sağlayan en kuvvetli bağıdır. Buna rağmen İslam dünyasında, dinin birleştirici gücü kullanılamamaktadır. Biz Müslümanlar

⁸⁴ Şengüler, c. 9, s. 144, 253, 254.

⁸⁵ Ersoy, s. 188

başka milletlere benzemeyiz. Din rabitasını ihmal edecek olursak, bu hareketimizin cezasını ahirete kalmadan daha dünyada iken çekeriz. Yüce dinimiz, kavmiyet, cinsiyet gibi insanları birbirinden uzaklaştıran sebepleri aradan kaldırarak dünyanın muhtelif noktalarındaki cemaati birleştirmiş iken, biz kalkıyoruz da aynı toprakta yaşayan İslam toplumunu kavmiyet hissiyle parçalamak istiyoruz.⁸⁶

"Allah sizin mallarınıza ve şekillerinize bakmaz; fakat O sizin kalplerinize ve amellerinize bakar".⁸⁷ Şayet kiminiz Araplığına, kiminiz Arnavutluğuna, kiminiz Türklüğüne, kiminiz Kürtlüğüne sarılarak, sizi bağların en kuvvetlisi ile birleştirmiş olan din kardeşliğini bir tarafa bırakacak olursanız, Allah korusun, hepimiz için korkunç bir hüsrana vuku bulacaktır. "Hepiniz birden Allah'ın kitabına sımsıkı tutununuz; birbirinizden ayrılmayınız; Cenab-ı Hakk'ın üzerinizdeki nimetini hatırlayınız: Hani, bir zamanlar birbirinize düşman idiniz, o sizin kalplerinizi birleştirdi de onun lutfu sayesinde kardeş oldunuz; hani, bir zamanlar Cehennem uçurumunun kenarında idiniz. O sizi oradan kurtardı; işte, doğru yolu bulasınız diye Allah âyetlerini size böylece bildiriyor" (Âl-i İmran, 3/103). Âkif, ayet-i kerime'deki "Hablullah" ifadesinin öncelikle Kur'an⁸⁸ anlamında olduğunu, bunun İslam manasına geldiğini söyleyen âlimlerin bulunduğunu da bildirir.⁸⁹ Her ikisi de sonuçta aynı kapıya çıkmaktadır.⁹⁰ Bu konuyla ilgili birçok ayet ve hadis vardır: Kur'an-ı Kerim, "Allah'a ve O'nun Resulüne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin. Sonra korku ile zaafa düşersiniz, rüzgârınız (kuvvetiniz) (kesilip) gider" (Enfal, 8/46) buyurmaktadır. Ayet-i kerîmedeki "rih", kuvvet, devlet, azamet manâlarıdır.⁹¹ Yaşamak isteyen millet için birliğin lüzumu delil ve ispatına gerek olmayan açık bir husustur. Müslümanlar için bu hakikatten gafil olacak zaman değildir. Müslümanlar, dışarıdaki düşmanı bırakıp da içeride birbirleriyle uğraşmasınlar. Mevcudiyetlerine birer birer son verilen İslam devletlerinin durumundan olsun ibret alsınlar ki

⁸⁶ *Sebilu'r-Reşad*, c. 8-1, sayı: 198-16, s. 293-294

⁸⁷ Müslim, *Birr*, 33; İbn Mâce, *Zühd*, 9; İbn Hibban, 2 /119; Ebu Nuaym, *Hilyetu'l-Evliya*, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 1405, 7/124

⁸⁸ Ayrıca bkz. et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir, *Camiu'l-Beyan an Te'vili Ayi'l-Kur'ân*, tah: M. Muhammed Şakir, Daru'l-Maarif, Kahire, 1119, 1/514; en-Nehhas, Ebu Cafer, *Meani'l-Kur'an*, tah. M. Ali es-Sabunî, *Camiatu Ümmi'l-Kura*, Mekke, 1.b, 1409, 1/453; en- Neseî, Ebu'l Berekât Abdullah, *Medariku't-Tenzi'l ve Hakaiku't-Te'vil (Tefsiru'n-Neseî)*, Kahraman Yay., İst., 1984, 1/173; Elmalılı, 2/1152

⁸⁹ Elmalılı, 2/1152

⁹⁰ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 213-30. Tefsir kaynaklarımızda hablullah'ın, taat, cemaat ve ahd anlamlarına geldiği de bildirilmiştir. Bkz. İbn Kesir, Ebu'l-Fida İsmail, *Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim*, Daru Kahraman, İstanbul, 1985,2/73; Elmalılı, 2/1152

⁹¹ el-Kurtubi, Ebu Abdullah, *el-Cami'u li Ahkami'l-Kur'an*, (baskı yeri ve tarihi yok), 8/27

yıkılmalarına sebep, hep aralarındaki tefrika idi, başka bir şey değildi. Âyetteki sabır, her türlü zorluğa göğüs germek; hiç bir düşman, hiç bir tehlike karşısında metaneti elden bırakmamak manalarıdır; yoksa miskinçe oturup, aşağılık ve mahkûmiyete katlanıp durmak değildir.⁹²

Peygamberimiz ise: “Allah’ın kitabı gökten yere gönderilmiş bir ışık huzmesi gibidir. O ışık huzmesi Kur’an’ın ta kendisidir”⁹³ demekle birlik ve beraberliğin Kur’an’a dayalı olarak muhafaza edilmesini emretmektedir. Bu ayet ve hadislerin tümü, aynı gayeye yani birlik ve beraberliğe sevk edecek birer emri yahut o gayeden uzaklaşmamak hakkında birer nehyi ihtiva etmektedir. Bu emir ve nehiylerin hiç biri olmasa, yerine getirmekle görevli olduğumuz farzlar, ta Çin surlarına yaslanmış bir Moğol ile Şar-balkanı⁹⁴ eteklerinde dolaşan bir Arnavut arasında en sağlam bir kardeşlik bağı vücûda getirecek mâhiyeti hâiz değil mi? İslam tarihi hakkında azıcık bilgisi olanlar, Ensâr’ın Muhacirîn’e karşı ne büyük fedâkârlıklar gösterdiğini bilirler. Evet, iyilikseverliğin, insanlığın bu derecesi o zamana kadar olmamış, hatta akıllara bile gelmemişti! Hâlbuki cahiliye döneminde bunlar, birbirinin can düşmanı idiler. Muhtelif kabileler arasındaki kanlı muharebeler bitmek tükenmek bilmezdi. Nitekim Evs İle Hazrec, tam yüz yirmi yıl birbirini boğazlamıştı. İşte asırlarca süren bu müthiş düşmanlığa Müslümanlık son verdi. Kabileler, birbirlerine karşı can düşmanı iken İslam’ın feyzi ve bereketi ile can dostu oldular. Bu barış ve kardeşlik sayesinde mutlu bir hayata ulaşan Arap Yarımadası sakinleri, putperestlik kalıntılarından tevhîde yükselmek suretiyle ebedi hayatlarını kurtardılar.⁹⁵ Âkif, dinin birleştirici gücünü göstermek için hem geçmişten ve hem de yaşadığı dönemdeki kardeşliklerden örnekler vererek bunun sadece olmuş bitmiş bir hayal değil, her zaman ve her devirde geçerli bir hüküm, bir tecrübe olduğunu ve olabileceğini gözler önüne sermektedir.

Mehmet Âkif’in ifadeleriyle Müslümanlık, ırk, renk, lisan, muhit, iklim itibariyle birbirine büsbütün yabancı toplumlara aynı milliyet altında toplayan yegâne rabita iken; özellikle bizim için dünyada bu rabıtaya dört el ile sarılmaktan başka selâmet yolu yokken; son senelerde meydana çıkardığımız kavmiyet gürültülerine şaşmamak elden değil! Bu kadar İslam toplulukları hep tefrika yüzünden mahvoldu;

⁹² *Sebilu’r-Reşad*, c. 8-1, Sayı: 195-13, s. 233-234

⁹³ İbn Hibban, 1/330; el-Muttaki, el-Hindî, 1/323, hadis no: 923; el-Münavi, Abdu’r-Rauf, *Feyzu’l-Kadir*, el-Mektebetu’t-Ticariyyeti’l-Kübra, Mısır, 1356, 4/548

⁹⁴ Şar Balkanı, Makedonya ve Kosova bölgesinin en yüksek dağıdır. www.ukid.org.tr/gora_tulin/1_bolum.pdf

⁹⁵ *Sebilu’r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 213-30

hem birçoğu gözümüzün önünde kaynayıp gitti de biz hâlâ uyanmıyoruz; hâlâ milleti bitmek tükenmek bilmeyen parçalara ayıracak bir siyaset güdüyoruz. “Ey cemaat-ı Müslimîn, aklınızı başınıza alınız; ırkçılık gayretini bir tarafa bırakınız. Din bağıını biraz daha ihmal edecek olursanız iyi biliniz ki yok olup gidersiniz. Hem o perişanlıktan sonra bir daha dünyada cem’iyet yüzü görmeyeceğiniz gibi, kıyamet sabahında da âlemlerin Rabbi’nin huzuruna çıkacak yüzünüz kalmayacaktır.” Zira *“Bir de, belânın öylesinden sakınınız ki: o hiç bir zaman yalnız içinizden zalimlere isabet etmez; sonra, bilmiş olunuz ki Allah’ın azabı yamandır”* (Enfal, 8/25). Bu ayetteki “Belâdan sakınınız” demek, o belâyı getirecek sebeplerden sakınınız demektir ki, bu sebeplerin başlıcası fitne lafzının kapsamı alanındaki her şeydir.⁹⁶ Cemaat-i müslimîn için sürekli bir hayat olan ilahi emirleri yerine getirmeyecek olursak, geldiği zaman kurunun yanında yaşı da yakıp kül eden salgın musibetleri başımıza getirmemenin çaresine bakmayacak olursak helakimiz muhakkaktır. Ne yapalım, kanun-ı ilâhî böyle: kurunun yanında yaş da yanıyor. Beş on kişinin uyandırdığı fitne yangını binlerce, yüz binlerce, milyonlarca hanenin külünü havaya savurmaktan geri kalmıyor. Evet, bir nâmerdin hırsına koca bir memleket kurban oluyor; bir münafığın yüzünden cemaatler, cem’iyetler yok olup gidiyor. Hakîm, şâir Ziya Paşa merhumun dediği gibi, Kahhâr-ı Zü’lcelâl, bir mülkü bir harîs-i sitemkâr için yıkar; bir kavmi bir münafık ile târümâr eder. Bir kaç suçlunun cezasını geride kalan milyonlarca günahsızca çektirmek ilahi adalete sığar mı? Bu soruyu hatırımıza getirmek bile haramdır. Çünkü her şeyi hikmetle yaratan Allah, bu âlem-i yaratırken hiç bir zaman değişmeyecek bir takım kanunlar koymuştur. O kanunların mahiyetini, ebediliğini, din diliyle bütün mükellef insanlara bildirmiştir. Bununla da kalmamış, onların hayatımıza, selâmetimize taalluk eden kısmını iyice anlayabilmemiz için gayet basit, gayet açık bir surette tertib etmiştir. Sonra, Yüce Kitab’ında “Sakın bu kanunların gösterdiği yoldan ayrılmayınız, zira mahvolursunuz” ihtarını daima tekrar etmiştir... Artık biz kalkar da Allah’ın emirlerine kulak vermez; Allah’ın gösterdiği yolu tutmaz; bilakis bizi helak uçurumlarına doğru götürmek isteyen bir küçük fesatçı grubun arkasına bile bile düşersek; adâlet-i ilâhiye için bizi te’dib etmemek düşünülemez? *“Zâlimlere dayanmayınız, yoksa yanarsınız”* (Hud,11/113) tehdidi gibi, zalimlere yaklaşımdan nehy eden; *“Ey iman edenler, eğer size fasık biri önemli bir haber getirirse...”* (Hucurat, 49/6) ihtarını gibi basîret, ihtiyat tavsiyesinde bulunan ayetler ne kadar çoktur! Yazıklar olsun ki kendilerinin

⁹⁶ *Sebilu’r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 213-30

pek sağlam Müslüman olduklarını zanneden çoğumuz bu tehditlerden, bu ihtarlardan zerre kadar müteessir, hatta haberdâr değiliz!⁹⁷ Çünkü Allah'a ve âhiret gününe iman eden hiçbir kişi veya toplum, söz ve davranışlarıyla Allah'a ve Peygamberine karşı çıkanları dost edinmezler. İsterse o kimseler babaları, evlatları, kardeşleri ve sülaleleri olsun (Mücadele, 58/22). Şimdiye kadar gelip geçen İslam toplumlarının tarihine kısacık bir göz gezdirecek olursak, Kur'an'ın ifade ettiği şu hakikati te'yîd edecek birçok sayfeler, hem pek acı, pek kanlı sayfeler görürüz! Evet, hiç bir İslam cemaati yoktur ki, Allah'a itaat etsin; Peygamberin gösterdiği yola gitsin; fertleri arasında birlik olsun da o yine kuvvet ve kudretten, azametten mahrum kalsın. Sonra, hiç bir İslam toplumu yoktur ki, ilahi emirleri dinlemesin; Resul-i Muhteremin tebliğ ettiklerine kulak vermesin; fertleri birbirine düşsün de o yine yok olma uçurumlarına yuvarlanmasın. Müslümanların kaynayıp gittiği uçurumlar hep tefrika yüzünden açılmış; o tefrikayı, azgınlıklar, o azgınlıkları da ilahi emirlere aldırış etmemeler doğurmuştur. Unutulması gereken bir husus da şudur: Dinin hükümleri, insanları yalnız âhirete hazırlamaz; onlara dünyada insanca yaşamının nasıl olacağını gösterir. Dinin kanunları, fitrat kanunlarının aynıdır: Bu varlık âlemi durdukça bir noktasının bile değişmesine imkân yoktur. İşte "...Ey Rabbimiz, üzerimize (yağmur gibi) sabır yağdır. Ayaklarımıza sebat ver (er meydanından kaydırma)..." (Bakara, 2/250) nehy-i ilâhîsi en açık, en yeterli bir tarzda gösteriyor ki: birlikten ayrılan, birbirleriyle uğraşan milletler evvelâ şecaat, metanet, güven gibi ahlaki değerlerden uzak düşüyor; sonra da kuvvetine, kudretine, istiklâline ebediyen veda ediyor.⁹⁸

"Ey iman edenler! Allah ve Resulü size hayat verecek hakikatlere sizi dâvet ettiğinde ona icabet edin. Bilin ki Allah insan ile kalbi arasına girer ve siz dönüp O'nun huzurunda toplanacaksınız. Ve bir de o musîbetten, o fitneden, o felâketten sakınınız ki: o belâ, o felâket hiçbir zaman içinizden yalnız suçlu olanlara gelmez; belki tümünüze birden gelir. Birde gözlerinizi açınız; iyi biliniz ki: Allah'ın cezalandırması, müthiştir" (Enfal, 8/24-25). Allah'ın gerek Kur'an ile gerek Peygamberin lisanıyla, sünnetiyle tebliğ ettiği bütün emirlerinde, sizin için hayat vardır. Hem nasıl hayat? Bütün manasıyla bir hayat... Müfessirler, buradaki hayatı yalnız ma'neviyâta hasretmiyorlar; maddiyata da teşmil ederek ayeti ona göre tefsir ediyorlar. Çünkü Kur'an, insanları dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmayı

⁹⁷ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, Sayı: 213-31, s. 81-82

⁹⁸ *Sebilu'r-Reşad*, c. 8-1, Sayı: 195-13, s. 233-234

hedefleyen bir kitaptır.⁹⁹ "Zaten ma'neviyat ile maddiyat birbirinden ayrılamaz. Bedensiz ruh olmaz, ruhsuz beden olmadığı gibi. İlahi emirlerin tümünde bizim için, biz Müslümanlar için hayat var. Terkinde ise, hiç şüphesiz helak bulunmaktadır. İslam âleminin başına gelen musibetler, bu âyetin ne kadar kesin, ne kadar açık, ne kadar doğru olduğunu gösterdi! Şimdiye kadar yok olup giden ne kadar İslam devleti varsa hep ilahi hükümleri yerine getirmemek yüzünden mahvoldular. Gerçek şu ki Cenab-ı Hak, "Mâlikü'l mülküm" diyor; bu âlemde istediği gibi tasarruf eder; dilediğinden alır, dilediğine verir; istediğini i'zâz eyler, istediğini tezlîl eder (Âl-i İmran, 3/36). Bunda şüphe yok. Fakat hiçbir toplum gösterilemez ki kendisi, zilleti, esareti, mahkûmiyeti hak etmeden yok olup gitsin. Cenab-ı Hakk'ın birtakım kanunları, ezeli kanunları vardır. Evet, o kanunlar, hem ezeldir, hem ebedîdir. Hiç de değişmez. Cenab-ı Hak, bütün gerçekleri bu kanunlarında göstermiş; birçok yerlerde bildirmiştir. Geziniz dünyayı; arza, semaya bakınız; muhtelif kıtalardaki harabeleri görünüz; sizden evvel geçmiş milletlerin tarihini okuyunuz... "Daha evvel geçenler hakkında (da) Allah bu âdeti (koymuştur). Allah'ın âdetini değiştirmeye ise asla (imkân) bulamazsın"(Ahzab, 33/62). Göreceksiniz ki hepsi aynı sebepler, aynı şartlar altında terakkî etmişler, yine aynı sebepler, aynı şartlar altında mahvolmuşlar. Çünkü aynı sebepler, daima aynı sonuçları doğurur. İlahi emirlerin hepsinin gayesi ve içeriği hayat doludur. Hatta ilk bakışta sadece âhirete yönelik zannolunan bir takım ibadetlerimiz var ki, onları da inceleyecek olursak görürüz ki her birinde bu dünya için de pek çok yarar var. Meselâ namaz, Müslümanlara farzdır. İnsan günde beş defa Yaraticı'sıyla kendi arasındaki rabıtayı yeniliyor. Dünyayla da alakası büyük, faydası çok. Çünkü insanları birçok yasaktan alıkoyuyor; sonra aynı dine tâbi' milyonlarca beşeri aynı zamanlarda, yüzler aynı Ka'be'ye, aynı Kible'ye müteveccih olmak şartıyla aynı kubbeler altında topluyor. Çünkü İslam, din-i tevhiddir, çünkü İslam, dinlerin en mükemmelidir. İslam dini kadar Allah'ın kullarını tevhîd etmiş, birbirine ısındırmış bir din yoktur. İslam'ın belirlemiş olduğu ibâdetler ile hükümler, fertler arasında birliği te'min içindir. Böyle iken maalesef görüyoruz ki: Müslümanlar kadar tefrika içinde kalmış; dağılıp perişan düşmüş, bunalmış bir millet yok! Gerçek şu ki, ırkı, lisanı, bölgesi, âdetleri, velhasıl her şeyi bir diğerinden farklı olan bu kadar toplumları Müslümanlık kardeş yapmıştı; kavmiyeti, cinsiyeti aradan kaldırmıştı. Fakat son zamanlarda biz

⁹⁹ İsfehani, Rağib, *Müfredatu Elfazi'l-Kur'ân*, tah: Safvan Adnan Davudî, Daru'l-Kalem, Şam, 1997, s.269

Müslümanlar bu hakikatten gafil olduk. Aramıza bitmez tükenmez tefrika girdi. Peki hepsinin arasındaki rabıta nedir? Rabıta-i diyanet! Şimdiye kadar bu rabıta sayesinde kardeş gibi yaşadık. Türk Türklüğünün ne olduğunu bilmiyordu; Arnavut kavmiyetinden dem vurmuyordu. Zaten Müslümanlıkta kavmiyet yoktur. Müslüman olanlar, bütün samimi kalpleriyle iyi bilmelidirler ki, bu tefrika, bu kavmiyet çıkmaz yoldur. Din bununla beraber gidemez; Müslümanlık bu suretle yaşayamaz. Biz dini emirleri yerine getiriyoruz; fakat onlardaki gayeyi kaçııyoruz. Meselâ ikindide şu camide toplandık; aynı kubbenin altında, aynı imamın arkasında namaz kıldık, fakat camiden çıkınca yine birbirimize ilgisiz kalıyoruz. Acaba bu namazlardan Allah'ın maksadı ne idi? Bize birbirimizi tanıtmak; Müslümanlardan bir cemaat, bir cemiyet meydana getirmek... Çünkü din cemaatle kaimdir. Cemaatsiz din yaşamaz. Dinsiz cemaat belki yaşar. Dinin bütün hükümlerindeki ruh, cemaate, vahdete yani birlik ve beraberliğe sevk etmektir. Biz bugün, ne oluyor bilmiyorum, en darmadağınık, perişan bir millet olduk. Dış görünüşlerine bakarsan tam bir bütün; fakat gerçekte kalpleri perişandır. Allah, dediklerini filen yapan; işi sözde bırakmayan; sonra, onun yolunda cihad eden kullarından razı olur ve onları sever. Onlar hem nasıl cihad ederler? Düşmanın karşısında bütün parçaları birbirine perçin edilmiş, tek bir vücut haline gelmiş bir bina gibi dururlar¹⁰⁰ da öyle mertçe, yiğitçe cihad ederler.¹⁰¹

*“İman etmedikçe cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de mü'min olamazsınız.”*¹⁰² Hazret-i Peygamber (s.a.v)'in bu hadis-i şerifi göstermektedir ki: Biz Müslümanlar, din kardeşlerimizi sevmesek imanımız tam olmaz. İmanımız tam olmayınca da cennet yok! Demek dünya olmadığı gibi, âhiret de yok. Hem bu dünyada hüsrân, hem de öte dünyada hüsrân. İşte Allah korusun gerçek hüsrân budur. Başka bir hadiste ise *“Dünyadaki Müslümanların hepsi bir vücûdun farklı azaları gibidir. Birisine bir elem isabet etti mi, diğerleri de duyacaklar”*¹⁰³ denilmiştir.

Sonra, ne oldu da bu hâle geldi İslam âlemi? Çin'de, Hind'de, Batı'da, Doğu'da, Kuzey'de, Güney'de, her yerde görüyorsunuz: Müslümanlar donuk, uyuşuk ve tembel bir halde! Birbirini tanımazlar, birbirini sevmesler. Şu cemaatin

¹⁰⁰ Buhârî, Mezâlim, 5, Salât, 88; Tirmizî, Birr, 18; İbn Hibban, 1/467; Ebu Bekr el-Beyhaki, *Sünenü'l-Beyhaki el-Kübra*, Daru'l-Baz, Mekke, 1994, 4/90; İbn Mubarek, *ez-Zühed*, Daru'l-Kutubi'l-İlimiyye, Beyrut, 1/118; el-Muttaki, el-Hindi, 1/238; Hatib et-Tebrizi, *Mişkâtü'l-Mesabih*, Mektebetü'l-İslami, Beyrut, 1405, 3/74

¹⁰¹ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, sayı: 230-248, s. 373-376

¹⁰² Müslim, İman, 93-94; Ebu Davud, Edeb, 131; Tirmizî, İsti'zan, 1; Kıyamet, 56; İbn Mace, Mukaddime, 9, Edeb, 11.

¹⁰³ Buhari, Edeb, 27; Müslim, Kitabü'l-Birr ve's-Sıla ve'l-Adab, 17; el-Muttaki, el-Hindi, 1/267

içinden hiçbirimiz bilmeyiz ki: dünyanın neresinde ne kadar Müslüman var? Sonra o Müslümanların adetleri, ahlâkı nedir; hatta lisanı nedir? Yazıklar olsun bize ki: birbirimizi tanımak istediğimiz zaman bile yine Batılı'lara, Batı'nın kitaplarına müracaat mecburiyetinde kalıyoruz! Bu ne büyük zillettir? Hani Müslümanlık bir kardeşlik oluşturacaktı? Nerede? Bugün Müslümanlar kadar dağınık, parçalanmış bir millet var mı? Her tarafta Müslümanlık cehalet, Müslümanlar ise sefalet içinde mahvolup gidiyor. İşte İngiltere'nin idaresi altındaki Müslümanlar! Hind'de yüzlerce milyon nüfus var. Bir kısmı Mecûsî, bir kısmı Müslüman. İkisi de aynı ırktan, ikisi de aynı muhit içinde yaşıyorlar. İngiltere hükümeti ne yapıyor bunlara? Müslümanlara diyor ki: Kurban bayramında öküz kesin. Hâlbuki Mecûsilerce öküz mukaddes bir hayvan. Bizim Müslümanlar da İngiliz'in fesadına kapılarak Mecûsilere inat durmaksızın öküz kurban ediyorlar. Mecûsiler bunu görünce küplere biniyorlar! Yine aynı İngiliz tutuyor, Mecûsileri kızdırıp camilere domuz kafası atıyor. Böylece Mecûsileri Müslümanlara, Müslümanları Mecûsilere kışkırtıyor. Sonra yok yere birbirine düşman kesilen her iki taraf hükümete, yani İngiltere'ye müracaat ediyor; o da koşup Mecûsînin de hakkından geliyor, Müslümanın da! Bir aralık şimdiki Afgan emiri Habîbullah Han, Hindistan'a gitmiş; hali gördükten sonra Müslümanlara demiş ki: Ya hu! Ne yapıyorsunuz! Kurban kesiyoruz... Evet, kurban Hanefilerce vacip olan bir ibadettir. Fakat mutlak öküz mü kurban edilmesi gerekir? Keçi, deve, koyun kesseniz olmaz mı? Neye böyle budalalık edip de İngilizlerin ekmeğine yağ sürüyorsunuz? Emîr, Mecûsilere de gitmiş, işin iç yüzünü anlatmış. Bir dereceye kadar iki fırkanın arasını bulmuş. Çin'e git... Orada da durum aynı! Bütün bunların sebebi ne? Hep cehalet yüzünden, başka bir şeyden değil. Çünkü Hıristiyanlık, ilim ile kalıcı olup yaşayamaz; Müslümanlık ise cehaletle süreklilik kazanamaz. Evet, Hristiyanlığın ilme karşı yüzü, tahammülü yoktur; Müslümanlık da cehalete dayanıp yaşayamaz.¹⁰⁴

Sonuç

Vatan sevgisi, sadece onu koruma gayreti içinde bulunmakla değil, aynı zamanda onun kalkınması ve yükselmesi için de çalışmakla ölçülür. Bu anlayış, bizim vatan ve milletimize karşı insani ve İslami vefa borcumuzdur. Âkif, dini, ahlakı, vatani, milleti, bayrağı ve kutsal saydığı değerleri, tamamen İslam'ın kuralları içinde kalarak sevmiş ve benimsemiştir. Bu değerleri sevmek ve bunlar uğrunda mücadele etmek hiç şüphesiz ki ırk üstünlüğü iddiasında bulunmak veya ırkçılık olarak

¹⁰⁴ *Sebilu'r-Reşad*, c. 9-2, sayı: 231-49, s. 389-395

nitelendirilemez. Çünkü İslam'a göre ırk ögesi, insanlara doğal bir üstünlük sağlamamaktadır. Kavmini ve milletini İslami ölçüler içinde sevmek ise, ırkçılık değildir. Irkçılık, kendi kavminden olanlara ayrıcalık tanımak, onları daha üstün görmek, diğer insanlara adaletsizlik etmek, başkalarını küçük ve değersiz görmektir.¹⁰⁵

Mehmet Âkif, hayatı boyunca dini, vatani ve milleti için kutsal bildiği değerler uğruna mücadele etmiş, bu yolda sıkıntılara, çilelere maruz kalmıştır. O, hiçbir zaman inandığı davasından taviz vermemiş, yılgınlık ve ümitsizliğe düşmemiştir. Vatan ve milletin birlik ve beraberliği için elinden gelen bütün gayreti azim ve sabırla göstermiştir. Milli mücadelenin başarıya ulaşması için il, ilçe ve köyleri dolaşmış, halkın bilinçlenmesi ve toparlanıp tek vücut olması için milli bir seferberlik hareketi başlatmıştır.

Kur'an'a göre insanlık âlemi, değişik topluluk ve kabilelerden müteşekkil olarak yaratılmıştır (Hucurat, 49/13). Âkif, bu Kur'anî gerçeği hiç şüphesiz bilir ve bütün benliğiyle kabul eder. O, İslam milletinin birliğini savunurken, insanlığın farklı kabilelerden teşekkül ettiğini inkâr etmenin kesinlikle söz konusu edilemeyeceğini belirtir. İslam milleti arasındaki vahdetin, ancak içtimai ve ahlaki nizamla oluşabileceğine inanır. O, İslam birliğini, siyasi ve iktisadi bir birliktelik gibi değil; fikirde, yaşantıda, sanatta, medeniyette, dilde, hissiyatta, edebiyatta, temayüllerde ve vicdanlarda oluşan ailevi bir birliktelik ve bu birliktelikten doğan ortak ahlaki ve dini bir kültür olarak görür. Âkif, Müslümanlar arasındaki birlikteliğin hiç kimseyi kendi toplumundan ve toplumunun özelliklerinden tecrit etmediğini, sadece dini bir istikamet ve program çizdiğini belirtir.¹⁰⁶

Âkif, İslam dünyasındaki mevcut felaketlerin en başta gelen nedeninin tefrika yani ayrımcılık, bölücülük olduğunu, bunun da en büyük sebebi olarak cehaleti görür. O'nun bu konudaki fikirleri, şahsî veya ferdî düşünceler değil, bilakis İslam'ın temelini oluşturan Kur'an ve Sünnetten kaynaklanmaktadır. O, İslam'ın ilkeleri doğrultusunda hayatına yön vermiş, vatan ve milletini sevmiş, milli birliğin muhafaza edilmesine gayret göstermiş ve bunu sadece sözleriyle değil, davranışlarıyla da ortaya koymuştur.

¹⁰⁵ Cevizci, Ahmet, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yay., İst., 1999, s. 433; Emiroğlu, Kudret- Aydın, Suavi, *Antropoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ank., 2003, s. 406; Marshall, Gordan, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev: Osman Akinhay- Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay., Ank., 1999, s. 438; Budak, Selçuk, *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim ve Sanat Yay., Ank, 2000, s. 375

¹⁰⁶ Şengüler, c. 10/268